

Henri Mignot: *Michelet éducateur*. Paris, 1930. Armand Colin. (8-r., VIII + 154 l.)

Franciaország egyik legnagyobb történetírójának, egyik legeredetibb szellemének, Michelet-nek neve kevésbé ismeretes a pedagógia történetében. Pedig talán kevesen áldozták úgy, mint ő, egész életüket a tanításnak, kevesen érezték át úgy, mint ő, a nevelés magasztosságát, a nemzetek sorsának kialakításában való döntő szerepét. „Quelle est la première partie de la politique? L'éducation. La seconde? L'éducation. Et la troisième? L'éducation.“ Valamennyi munkáját a nemzetnevelés gondolata inspirálta, s a gyermek, a nép, a hazá iránti szeretete vitte a nevelés problémái felé. Pedagógiai elveit nem foglalta egységes, részleteiben kidolgozott rendszerbe; egyetlen tisztán pedagógiai művén, a *Nos fils*-en kívül tíznel több munkájában elszórtan fejtette ki ezeket s Henri Mignot fáradságos munkájának érdeme, hogy eszméinek csoportosításával és koordinálásával sikerült élénk állítania Michelet-t, a pedagógust.

Michelet pedagógiai elmélete a romanticizmusban gyökerezik. A romanticizmus természetszeretete, misztikája, érzelmessége, a nép, az emberiség iránti nagy szeretete szól belőle felénk s az elmélet kiindulópontja Rousseau alapelve: az ember jónak születik. Michelet hisz az emberi természet jóságában, a gyermek ártatlanságában s ebből az optimista elvből önként folyik nevelésének egész liberális iránya: szabadságban kell hagynunk a gyermeket, mert csak a szabadság biztosítja egyéniségének autonóm kifejlődését. Michelet megszabadítja a gyermeket a dolgok kényszeriségétől (*de la contrainte des choses*) s olyan környezetet teremt neki, melyben szabadon nyilatkozhatik meg mozgás utáni vágya, képzeletének gazdagsága, teremtő ösztöne. Játék, sok mozgás, napfény, jó levegő teszi boldoggá a gyermek kiseddkorát s a nevelő csak védi, segíti őt, figyelve kibontakozó képességeit s a jövőt, amelyet magában hordoz.

A kisgyermek nevelése a család feladata. Az apa és az anya a gyermek természetes nevelője; kettőjüknek *egy* nevelőt kell alkotniok, aki a gyermek élete, fejlődése fölött őröködik. Michelet, aki *La femme* c. művében a nőt eszményi piedesztálra emeli, a nőnek a nevelésben is egészen kivételes helyet biztosít. Az anya az első nevelője gyermekének. Gyöngédségével, szeretetével vezeti a gyermeket a világ megismerésében és szabadsága tiszteletben tartásával a gyermek egyéniségének oltalmazója. Az apa elsősorban példájával nevel: kötelességtudásra, önfeláldozásra.

Michelet nem szűnik meg hangsúlyozni a családi nevelés fontosságát a kisgyermekkorban, továbbá a későbbi erkölcsi nevelésben. A leány nevelése mindvégig a családban folyik. Rendeltetése, hogy feleség és anya legyen: házi munka, a természet szeretete, a virágok ápolása készíti elő jövőendő hivatására. Erkölcsre, vallásra a történelem, klasszikus könyvek tanítják s erkölcsi nevelése mindennél fontosabb, mert ettől függ a család, a nemzet erkölcsé és boldogulása: „*Toute femme est une école.*“

A nő a családban él, a férfinak küzdeni, cselekedni kell. A nevelés

célja, hogy tettekre neveljen: „former pour et par l'action“, s ennek a célnak elérésére a családnál alkalmasabb az iskola, mely kicsiben maga az élet. Az iskola van hivatva arra, hogy a gyermekből szociális lényt neveljen, hogy összhangba hozza a hazával, az egész emberiséggel. Michelet ideálja a nemzeti iskola, amelyben gazdag és szegény gyermek együtt tanulja szeretni a hazát s az olyan tanító, aki hivatásának teljes tudatában van. S itt utal Michelet a nemzeti iskola nagy szociális jelentőségére, az egyes néposztályok közti különbségek kiegyenlítésében való szerepére.

A nevelés — legalább az első időben — az iskolában is lehetőleg negatív. Az elv: várjunk, „savoir attendre“, hagyjuk érni a gyermekben a gyermeket, száraz lexikális ismeretek tanítása helyett érdeklődési centrumok köré csoportosítsuk az anyagot s az ismereteknek szerves egységbe foglalásával biztosítsuk a gyermek szellemének organikus egységét. Michelet az egész értelmi nevelésben mindig az élő egységből indul ki s halad a távolabbi, az elvont felé, száműzve az iskolából minden verbalizmust, féltve-óva a gyermekben a szellem üdeségét. A természet, a történelem lesz a tanítás két pólusa. Az állatok, virágok érdeklik a gyermeket, ismertessük meg vele tehát a természetet s első olvasmányai is merítsék tárgyukat a természetrajz, a földrajz köréből. A későbbi kor olvasmányai a klasszikusok s az emberiség könyve, a történelem. Michelet a történelem tanításában három fokozatot különböztet meg: a nyolcéves gyermek számára a történelem nem legyen más, mint történeti anekdoták, úgyszólván színes képek sorozata; 12 éves korában ismerje meg a gyermek hazája történetét s 15 éves korától kezdve tanuljon világtörténetet. Michelet többször visszatér a történelemtanítás fontosságára, a jellem kialakításában való nagy szerepére. A történelem erkölcsre és vallásra tanítja a gyermeket s előkészíti benne a jövődő polgárt.

A nevelés munkája a család, az iskola szerepének befejeztével is tovább folyik. Az életbe kikerülő fiatal polgárra kettős feladat vár: szellemi energiáinak lehető teljes kifejlesztése s a társadalmi rendbe való beilleszkedés. Ezen a ponton kezdődik az önnevelés, melynek az egész életen keresztül kell tartani s melynek eszközei: foglalkozásunk szeretete, kutatása annak, ami abban művészi; általános műveltségünk gyarapítása kevés, de jó könyv olvasásával s a közügyekben, a szociális életben való részvétel. A folytonos önképzés eredménye az egyén állandó emelkedése, amely hatalmassá, naggyá teszi a nemzetet.

Michelet-t át- meg áthatja nemzete felvirágoztatásának, a nép felemelésének gondolata. Könyveket akar írni a nép számára s nagy nemzeti ünnepek rendezésével fejleszteni ki benne az együvértartozás gondolatát, a hazaszeretetet.

Michelet elvei nem jelentenek forradalmat a pedagógiai elméletek történetében. Elmélete betetőzése annak a pedagógiai iránynak, mely Rabelais-n, Rousseau-n keresztül Pestalozzihoz és Fröbelhez vezet s melynek lényege az öntevékenység, a szabadság. Pedagógiáját a maga egészében Rousseau inspi-

rálta, akinek művei úgy hatottak rá, „mint a semmiből teremtett új világ“, de magáévá tette Pestalozzi s különösen Fröbel eszméit, akinek elveit ő tette népszerűvé Franciaországban. Azonban Michelet korántsem pusztá interpretálója elődeinek. Az ő elveiből indul ki, de tovább megy egy lépéssel és teremtő szelleme egész sereg új eszmét ad, egész sereg új problémát vet fel, amelyek úgyszólván teljesen magukban foglalják a modern pedagógia főbb eszméit. Felismerve az emberi természet egységét, a test és a szellem fejlődésének kölcsönös összefüggését, Michelet rámutat az orvos és a nevelő közti kapcsolat szükségességére, a szabad levegő, a napfény, a sok mozgás fontosságára. Felismeri a gyermeknek a nevelőre való nagy hatását; W. Jameszel együtt a cselekvésben látja a nevelés célját és eszközét s Montessori Máriával szinte szóról-szóra egyezően értelmezi a gyermek szabadságát, a nevelő megfigyelő szerepét.

Kétségtelen, hogy e pedagógusok csupán közös kiindulópontból, Rousseau elméletéből kiindulva jutottak vele közös eredményekre, s nem ismerték Michelet-t. Mignot érdeme, hogy ráfordította a figyelmet erre az eddig nem eléggé méltatott pedagógusra, aki az igazi nevelő eszménye s aki számára a tanítás szent: „Enseignement, c'est sacerdoce“.

M. Buday Júlia.

Eugen Löffler: Das öffentliche Bildungswesen in Deutschland. Berlin, Mittler, 1931, 144 l.

A német birodalom oktatásügye, mint ismeretes, nem egyöntetű, hanem az egyes országok szerint többé-kevésbé differenciálódik. Ez a partikularizmus, amely az országoknak bizonyos kulturális önkormányzatából évszázadokon keresztül kialakult és amelyet a birodalom állandóan csökkenteni igyekszik, a külföldi szakembereknek megnehezíti az egységes áttekintést. Az egyes államok iskolaügyéről megbízható monografiák állanak ugyan rendelkezésre, de annál kevésbé az egészét összefoglaló, összehasonlító áttekintésekről. Ezen a hiányon segít ez a munka, amelynek szerzője miniszteri tanácsos a württembergi kultuszminisztériumban és a berlini „Zentralinstitut“ számára évek óta szerkeszti a német iskolaügyről szóló jelentéseket, tehát már állásánál és eddigi működésénél fogva is szaktekintélyszámba megy. Löffler a hatalmas anyag feldolgozásában nem a könnyebb analitikus, országok szerint való eljárást követi, hanem a fáradságosabb szintetikus módot: iskolanemek szerint csoportosítva, öt főfejezetben ismerteti a legújabb állapotot a különböző német államokban: népiskolák, felső nép- és polgári iskolák (*mittleres Schulwesen*), középiskolák, hivatásbeli és szakiskolák, főiskolák és iskolán kívüli népművelés. Mindegyik fejezet élén először az illető iskolanem lényegével, rendeltetésével, általános szervezetével ismerteti meg, majd országonként külön-külön tárgyalja az állapotokat, hivatkozással az idevonatkozó törvényekre, rendeletekre, szabályzatokra stb. Alapos és megbízható felvilágosítást nyerünk a legújabb reform alapján szervezett sajátos elnevezésű különleges iskolatípusokról: *Oberschule* (2., 53. l.), *Aufbauschule* (2., 57. l.), *Frauenoberschule* (75.), *Berufsschule* (2., 87. l.), *Bekanntnisschule* (33.), *Simultanschule*